ROZPRAWA

INAUGURACYJNA MEDYCZNO-PRAKTYCZNA

O

GUZACH KRWAWNICZYCH W OGÓLE,
A SZCZEGÓLNIE O LECZENIU ŻYŁAKÓW
ODBYTU ZAMKNIĘTYCH (ŚLEPYCH)

KTÓRĄ

W CESARSKIM NAUKOWYM
UNIWERSYTECIE WILEŃSKIM
WOBEĆ ZATWIERDZAJĄCEGO PRZESŁAWNEGO
ZGROMADZENIA LEKARZY

DLA

UZYSKANIA STOPNIA DOKTORA MEDYCYNY
PUBLICZNIE BĘDZIE BRONIŁ

AUTOR
MACIEJ GAŁĘZOWSKI
LITWIN
MAGISTER MEDYCYNY

DNIA 20 CZERWCA ROKU 1812

WILNO
Drukarnia Diecezjalna

Imprimatur die 12. Junij Anno 1812.
Andreas Matusewicz Censor.

43192
I

Niech będzie drukowane
dnia 12 czerwca roku 1812.
Andreas Matusewicz Cenzor.

ILLUSTRISSIMO EXCELLENTISSIMO
AC REVERENDISSIMO DOMINO
DOMINO

S T A N I S L A O
L A C H N I C K I

PRÆLATO CANTORI ECCLESIAE CATHEDRALIS,
SURROGATO CONSISTORII GENERALIS VIL-
NENSIS, LOCUMTENENTI ILLSMI EPIP.
ADMINISTRATORIS SEDE VACAN-
TE DIÆCESIS VILNENSIS.

MÆCENATI AC PATRONO OPTIMO
GRATI ANIMI MONUMEN-
TUM HOC SACRUM
ESSE VULT.

A U C T O R.

— 3 —

NAJSŁAWNIEJSZEMU, NAJZNAKOMITSZEMU
I PRZEWIELEBNEMU
PANU

STANISŁAWOWI
LACHNICKIEMU

PRAŁATOWI, KANTOROWI KOŚCIOŁA KATEDRALNEGO,
ZASTĘPCY KONSYSTORZA GENERALNEGO
WILEŃSKIEGO,
PIASTUJĄCEMU STANOWISKO NAJZNAKOMITSZEGO
BISKUPA
ADMINISTRATORA SEDE VACANTE
DIECEZJI WILEŃSKIEJ

NAJLEPSZEMU MECENASOWI I PATRONOWI
WDZIĘCZNEGO SERCA
ŚWIĘTYM ZNAKIEM PAMIĘCI
PRAGNIE BYĆ

AUTOR

DEFINITIO

„Hæmorrhoids (id est sanguinis fluxus)
„est profluvium sive sanguinis sive muci,
„sive materie puriformis, ex vasis in-
„testini recti, vel saltem ad hoc cona-
„men. (*)

Primo in casu sunt hæmorrhoides flu-
entes; altero vero coecæ. Fluentes sunt, aut
sanguineæ aut mucosæ.

Accuratiorem hanc hæmorrhoidum di-
stinctionem, ne nostra tractatio, variis hu-
jus morbi subdivisionibus, quæ a medicis
inventæ sunt et auctæ, limites excederet,
prætermittendam putavi—

(*) *Prælectionum Therapiæ J. Frankii, partis
tertiae, Vol. II. Capite de hæmorrhoidibus.*

DEFINICJA

„Żylak odbytu (to jest wyciek krwi) jest to wypływ czy to krwi, czy to śluzu, czy to materii czystej postaci, z naczyń jelita prostego, powstający przy wysiłku.”

W pierwszym przypadku są to żylaki odbytu krwawiące (otwarte); w drugim natomiast ślepe (zamknięte). Otwarte są albo krwawe albo śluzowe.

Stwierdziłem, że należy pominąć bardziej szczegółowy podział żylaków odbytu, aby nasza rozprawa, przez rozmaite podpodziały tej choroby, które zostały wynalezione i poszerzone przez lekarzy, nie przekroczyła granic.

(*) Praelectionum Therapiae J. Frankii, partis tertiae, Vol; II, Capite de haemorrhoidibus

S C R I P T O R E S

PRÆCIPUI AUCTORES SUNT.

T. C. Fromman — (1) J. G. Brendel — (2) J. C. Stahl — (3) Fr: Hoffman — (4) de Haen — (5) Chr: Detharding et Fr: P. Knaudt — (6) Alberti — (7) C. T. Ephr: Reinhard — (8) C. J. Steinfeld — (9) Siebold et J. G. Scherer — (10) Wedel — (11) Seligman — (12) Jo: Chr: Pohl — et C. C. Fr; Menz, D. — (13)

-
- (1) *de hæmorrhoidibus Norimber: 1677. 12.*
 - (2) *Opusc. P. II. p. 73.*
 - (3) *de vena portæ, porta malor.*
 - (4) *Med: rat: syst: T. IV. P. II. p. 87.*
 - (5) *Thes: pathol. de hæmorrhoid. Vien. 1759.*
 - (6) *Diss. de hæmorrhoid. vesicæ mucosæ Rostock 1759.*
 - (7) *Diss. de hæmorrhoid. coecis.*
 - (8) *Abh. v. d. Mastdarmblutfl. 2te Aufl. Glogau. 1764. 8.*
 - (9) *Phys. Abh. von. der. gald. Ader. 2te Aufl. Züllichau. 1764. 8 — Die Hämorrhoiden Manheim 1776. 8.*
 - (10) *Qua morbi intestini recti pertractantur in Franc. Del. Opusc. Med. Vol. IV. p. 177.*
 - (11) *Diss. de hæmorrhoidibus coecis Jen. 1732.*
 - (12) *de hæmorrhoidibus alb: in universum Gott. 1782.*
 - (13) *de varice int: morbor: quorund. causa in Franc. Del. Opusc. Med. Vol. VIII. p. 310. f.*

— 6 —

AUTORZY

GŁÓWNYMI AUTORAMI SĄ:

T. C. Fromman — ⁽¹⁾ J. G. Brendel — ⁽²⁾ J. C. Stahl — ⁽³⁾ Fr. Hoffman — ⁽⁴⁾ de Haen — ⁽⁵⁾ Chr. Detharding et Fr. P. Knaudt — ⁽⁶⁾ Alberti — ⁽⁷⁾ C. T. Ephr. Reinhard — ⁽⁸⁾ C. J. Steinfeld — ⁽⁹⁾ Siebold et J. G. Scherer — ⁽¹⁰⁾ Wedel — ⁽¹¹⁾ Seligman — ⁽¹²⁾ Jo. Chr. Pohl — et C. C. Fr. Menz. D. — ⁽¹³⁾

⁽¹⁾ de haemorrhoidibus Norimber: 1677. 12.

⁽²⁾ Opusc. P. II. P. 73.

⁽³⁾ de vena portae, porta malor.

⁽⁴⁾ Med. rat. syst. T. IV. P. II. p. 87.

⁽⁵⁾ Thes. pathol. de haemorrhoid. Vien. 1759.

⁽⁶⁾ Diss. de haemorrhoid. vesicae mucosae. Rostock 1759.

⁽⁷⁾ Diss. de haemorrhoid. coecis.

⁽⁸⁾ Abh. v. d. Mastdarmblutfl 2te Aufl. Glogau. 1764. 8.

⁽⁹⁾ Phys. Abh. von. der. gald. Ader. 2te Aufl. Züllichau. 1764. 8 — Die Hämorrhoiden Manheim 1776. 8.

⁽¹⁰⁾ Qua morbi intestini recti pertractantur in Franc. Del. Opusc. Med. Vol. IV. p. 117.

⁽¹¹⁾ Diss. de haemorrhoid. coecis Jen. 1732.

⁽¹²⁾ de haemorrhoidibus alb.: in universum Gott. 1782.

⁽¹³⁾ de varice int; morbor: quorund. causa in Franc. Del. Opusc. Med. Vol. VIII. p. 310. f.

J. Phil. Burgrave — (14) Quarin — (15) Stunzer — (16) Marcard — (17) Molitor — (18) Wedekind — (19) Jo: Fr: Conv. Jaenke D. — (20) Ludwig — (21) Fr: Hildebrand — (22) Theden — (23) Jo: Bapt: Reiter D. — (24) J. Egerel. — (25) S. J. Oppenheim. (26) Reihter — (27) D. Samuel Gottlieb Vogel — (28) Leop: Lafontaine — (29)

- (14) *Auserl. medic: Fälle, Frst: a. M. 1784. S. 176. f.*
 (15) *Animadv. pract: in divers. morb. p. 257.*
 (16) *über die gald. Ader. neue Ausg. v. J. J. Mastalier, Wien. 1788.*
 (17) *Beschreib: v. Pyrmont. 2tr. Th. 8, 47.*
 (18) *theor: pr: Abh: bey Gelegenheit. der todlich gevord. z usammenges Hämorrhoidelkrankh u. s. w. Mainz 1790. 8.*
 (19) *de morb: pr: viar: p. 140. f.*
 (20) *de hæmorrhoidibus Gott: 1791. in Coll. Diss. med: Golling: T. J. P. III.*
 (21) *Advers: med: pr: Vol: II. p. 387. f.*
 (22) *über die klinden. hæmorrhoid. Erlangen 1795. 8.*
 (23) *Berner k. II. B. S. 214. I. II B. S. 119.*
 (24) *de hæmorrhoid: in Diss med: in Univers. Vin-dob: hab: ad morb: chron. pert. etc.*
 (25) *de hæmorrhoid: Vol. II. 473.*
 (26) *Fentamen de hæmorrhoidibus Gott: 1799.*
 (27) *Chir: 6. B.*
 (28) *Handbuch zur Kenntnis und Heilung der Blüt-flusse.*
 (29) *Dzienniki zdrowia dla wszystkich stanow N. III. IV. V. VI. VII. o hemorrhoidach.*

— 7 —

J. Phil. Burgrave — ⁽¹⁴⁾ Quarin — ⁽¹⁵⁾ Stunzer —
⁽¹⁶⁾ Marcard — ⁽¹⁷⁾ Molitor — ⁽¹⁸⁾ Wedekind — ⁽¹⁹⁾
 Jo. Fr. Conv. Jaeneke D. — ⁽²⁰⁾ Ludwig — ⁽²¹⁾ Fr.
 Hildebrand — ⁽²²⁾ Theden — ⁽²³⁾ Jo. Bapt. Reitter
 D. — ⁽²⁴⁾ J. Egerel. — ⁽²⁵⁾ S. J. Oppenheim. — ⁽²⁶⁾
 Reihter — ⁽²⁷⁾ D. Samuel Gottlieb Vogel — ⁽²⁸⁾ Leop.
 Lafontaine — ⁽²⁹⁾.

⁽¹⁴⁾ Auserl. medic. Fälle: Frst: a M. 1784. S. 176. f.

⁽¹⁵⁾ Animadv. pract. in divers. morb. p. 257.

⁽¹⁶⁾ über die gald. Ader. neve. Ausg. v. J. J. Mastalier. Wien. 1788.

⁽¹⁷⁾ Beschreib: v. Pyrmont. 2tr. Th. S. 47.

⁽¹⁸⁾ theor: pr: Abh: bey Gelegenheit. der todlich gevord. zusammenges Hämorrhoidelkrankh u. s. w. Mainz 1790.8.

⁽¹⁹⁾ de morb: pr: viar: p. 140. f.

⁽²⁰⁾ de haemorrhoidibus Gott: 1791. in Coll. Diss. Med: Golling: T. J. P. III.

⁽²¹⁾ Advers: med: pr: Vol: II. p. 387. f.

⁽²²⁾ über die klinden. Haemorrhoid. Erlangen 1795. 8.

⁽²³⁾ Bernerk. II. B. S. 214. I. II. B. S. 119.

⁽²⁴⁾ de haemorrhoid: in Diss. Med: in Univers. Vindob: hab: ad morb: chron. pert. etc.

⁽²⁵⁾ de hemorrhoid. Vol. II. 473.

⁽²⁶⁾ Tentamen de haemorrhoidibus Gott: 1799.

⁽²⁷⁾ Chir: 6. B.

⁽²⁸⁾ Handbuch zur Kenntnis und Heilung der Blüthflusse.

⁽²⁹⁾ Dzienniki zdrowia dla wszystkich stanów N. III. IV. V. VI. VII. O hemorrhoidach.

O R T U S.

Intestinum rectum, amplius quidem canalis est, et cum in obesitas, vel bene nutritis multa pinguedine obvolvatur, ulteriorem et frequenter insignem, ab accumulatione foecum alvinarum repentitam admittit distensionem; in fine tamen arctius constringitur— Quemadmodum enim sphincter ani internus ex fabrica sua semper ita clausus est, ut spontaneum egressum scybalorum cohibeat, sic potissimum tum, cum moles excernendorum vel eorum siccitas nimia, vel stimulus ab acrimonia ortus, urgent, validius se contrahit et tenuius etiam stratum musculorum, quod cuti ad orificium ani subiacet, ad aliquam constrictionem disponit— Sub nisu vero, excretionem foecum cohibendi, crebrius tentato, regressus sanguinis in venis retardatur et ipse cruor venosus non nihil spissior redditur, ita, ut, cessante etiam demum compressione, minus expedite regrediatur—

S Y M P T O M A T A.

Symptomata, quæ citius aut tardius de præsentia hæmorrhoidum testantur; sunt sensus ac si corpus peregrinum, acutum in

POCHODZENIE

Jelito proste jest szerokim kanałem, który u otyłych oraz dobrze odżywionych jest pokryty obfitym tłuszczem. Kanał ten pod wpływem gromadzących się mas kałowych mocno i gwałtownie napręża się, ale na końcu jest ściśle zamknięty. — Z budowy wewnętrznej zwieracza odbytu wynika, że zazwyczaj jest zamknięty, aby uniemożliwić samoistne wydostanie się kału, ale pod wpływem nadmiaru nagromadzonych mas wydalniczych, albo ich nadmiernej suchości, bądź też bólu spowodowanego ich szorstkością, silniej się napręża, a delikatniejsza warstwa mięśni, znajdująca się pod skórą przy ujściu odbytu, sprawia, że dochodzi wtedy do zaciśnięcia zwieracza. Z powodu wysiłku koniecznego do wydalania zatrzymanego stolca następuje regresja krwi w żyłach, sama krew staje się bardziej gęsta, a pod wpływem ucisku następuje spowolnienie jej przepływu.

OBJAWY

Objawami, które prędzej czy później świadczą o obecności hemoroidów, są: odczucie jakby obce, ostre

intestino recto haereret, tensmus, dolor, pruritus, pulsatio, constrictio ad anum, praecipue sub exitu foecum durarum, quarum defectionem praecedit evacuatio vel muci vel cruoris vel utriusq; foeces cum difficultate demum excretæ sanguine cooperiuntur. Sub hoc negatio ani orificium haud raro exhibet tumorem durum, rubrum, nec non nodulos vel nodos, variæ magnitudinis, ubi forte vel ipsa interna membrana intestini recti inflammata fuerit, vel vasa illius varicosa vel cellulosa intestini sub forma condylomatum prominens — (a) Sæpe sæpius in fine ossis sacri aut etiam intestini recti vehementem, pungentem, urentem, aut constringentem hæmorrhoidarii percipiunt dolorem; quandoq; urinæ urget suppressio, simul et obstructio alvina; non rarum etiam est, sub tanta intestini irritatione, hanc partem, ad tractum sat longum, inflammari, tumefieri, ac prominens in eadem oriri tuberculum, in abscesum proclive, qui, si forte fuerit neglectus, nec sponte, nec per artem sat prompto auxilio apertus, diversus in sinus divergit et fistulas ad anum pertinales inducit; (b) Non raro etiam cuncta hæc symptomata simul, cum evacuatis foecibus, sub corporis animique quiete, pro tempore leniuntur, aut evanescent, verum minima fa-

B

(a) *J. Frankii opere citato.*

(b) *J.P. Frankii Epitome V. Pars 2. de profluvio p. 228.*

ciało tkwiło w jelicie prostym, napięcie, ból, swędzenie, pulsowanie, uczucie ściągnięcia odbytu, szczególnie po wyjściu twardego stolca, którego wydalenie poprzedza ewakuacja śluzu lub krwi, albo obu jednocześnie; wreszcie wydalone z trudnością stolce pokryte krwią. Pod zamknięciem otworu odbytu nierzadko pokazuje się twardy, czerwony guz, a także różnej wielkości grudki lub węzły, gdy tymczasem błona wewnętrzna jelita prostego albo sama jest dotknięta stanem zapalnym, albo jej naczynia żyłakowate lub komórkowe [w oryginale: cel-lulosa] wystają w formie kłykcin kończystych — ^(a). Najczęściej na końcu kości krzyżowej albo także jelita prostego odczuwany jest silny, kłujący, palący lub ściągający w miejscu pojawienia się żyłaków ból. Ilekroć przez długi okres dochodzi do przepełnienia pęcherza moczowego lub obstrukcji, jelito poddawane jest silnemu podrażnieniu i z czasem ulega stanowi zapalnemu. Miejsce to staje się nabrzmiąte i w tej samej części powstaje wystający guz, łatwo zmieniający się w ropień, który jeśli przypadkiem byłby zlekceważony i ani samoistnie, ani przez sztukę dostatecznie widoczną pomocą nie zostałby otwarty, odwróci się w przeciwną stronę do zatoki, tworząc uporczywe przetoki;^(b) nie rzadko wszystkie te objawy zostają złagodzone lub znikają po zapewnieniu wypróżniania w spokoju ciała i ducha, jednak przy najmniejszej

^(a) J. Frankii opere citato.

^(b) J. P. Frankii Epitome V. Pars 2. de profluviis p. 228.

cta occasione iterum redeunt — Quibus superveniunt: Tensiones et spasmi abdominales, àëris elastici remora in intestinis et expansiones eorum insignes, intercedentibus passim stricturis, vertigo, capitis artuumque gravitas, dolor obtusus ad occiput, nucham, surditas, susurrus et tinnitus aurium, oculi circulis lividis circumdati, scintillæ coram oculis (Photopsia) palpitatio cordis, hæmorrhagiæ variæ, facies nunc rubra, nunc pallida, collapsa, calores fugaces, interdum symptoma coryzæ seu catarrhi (c) pulsus intermittens, nausea, vomitus, cruciatus obdominis (colica hæmorrhoidalis) frequens alvi obstructio, omnia symptomata augens, subinde dysuria, dolores vesicæ, uteri, perinei, testiculorum, pruritus scroti, torpor crurum sessionem et gressus impediens, motus febriles, urina ut plurimum iumentosa, non raro rubra, interdum ulcera penis, bubones, phimosis, blennorrhoea, priapismus, pollutiones absque levamine, (d) —

C A U S Æ.

Systema venæ portæ, quod sanguinem ex visceribus mobilibus infimi ventris, quæ potissimum digestionis inserviunt, reducit et per hepar ad venam cavam inferiorem de-

(c) *Vogel opere citato.*

(d) *Idem.*

sposobności wracają ponownie. — Wtedy przewyższają jeszcze poprzednie dolegliwości występowaniem: ucisków i skurczy brzusznych, zatrzymywaniem powietrza w jelitach i oznakami ich rozciągnięcia, zachodzącymi stopniowo zwężeniami, zawrotami głowy i ociężałością członków [ciała], tępym bólem w tylnej części głowy, na karku, głuchotą, szumem i dzwonieniem w uszach; oczy zostają otoczone sinymi obwódkami, przed oczami pojawiają się iskry (Photopsia), następuje kołatanie serca, rozmaite krwotoki, twarz raz czerwona, raz biała, zapaści, utrata ciepłoty, niekiedy objawy nieżyty czyli kataru ^(c), tętno przepuszczające (przerywane), nudności, wymioty, ból brzucha (kolka związana z guzami krwawniczymi odbytu), częste zaparcia, nasilające wszystkie objawy, potem zaburzenia w oddawaniu moczu, bóle pęcherza moczowego, macicy, krocza, jąder, świąd moszny, odrętwienie nóg przeszkadzające w siedzeniu i chodzeniu, ruchy gorączkowe, mocz bardzo mętny, nie rzadko czerwony, niekiedy owrzodzone prącie, dymienice, stulejka, śluzoropotok, priapizm, polucje bez ulgi. ^(d) —

PRZYCZYNY

Układ żyły wrotnej, który odprowadza krew z wnętrzości ruchomych dolnej części brzucha oraz służy przede wszystkim rozprowadzaniu / wydaleniu i przez wątrobę prowadzi do żyły głównej dolnej,

^(c) Vogel opere citato.

^(d) Idem.

riuat, ad aliquem motus lentorem dispositum est, quæ dispositio in homine sano jam notabilis, facile ad morbum ducit, si vigor motus peristaltici in intestinis supprimitur et respiratio variis excansis forte languida, non satis commouet abdominalia viscera; cruorisque regressum his ex viis ratardat. E præcipuis vero huius mali causis est: vita sedentaria, præsertim ea, qua nimis comprimitur abdomen, post cibum assumptum, cum digestionis organa liberius movenda et sanguinis cursus esset expediendus.

Non minus hæmorrhoidibus favent quæ gignunt abdominalem plethoram ut: cursus protractus, graviditas frequens, partus difficilis — abortus, neglecta lactatio, obstructions viscerum abdominalium, præcipue hepatis, lienis, adeps copiosus abdominis, morbi prostatae, vesicæ, vaginæ, uteri, diarrhoeæ dysenteriae prægressæ.

Causæ porro stimulantes quæcunque, vel ano vel partibus vicinis admotæ, sanguinis ad vasa intestini recti maiorem copiam ac localem plethoram sollicitando; clisteres calidi et acres sæpius repetiti, pessaria, ascarides vermiculares, rheumatismus, arthritis (e) ulcus herpeticum vel aliud (f) crimen sodomicum (g) calculus vesicæ, corpora peregrina in intestinis hærentia, se-

(e) *Stoll: Rat: Med: v. p. 442.*

(f) *J.P. Frankii opere citato.*

(g) *J. Frankii opere citato.*

został przeznaczony do zapewniania pewnej giętkości ruchu robaczkowego jelit, widocznego u człowieka zdrowego. Jeśli siła ruchu robaczkowego jest w jelitach zatrzymywana, a oddychanie, z różnych przyczyn silnie osłabione, nie wystarczająco pobudza trzewia brzuszne do działania oraz powstrzymuje powrót krwi z tych dróg, łatwo dochodzi do choroby. Spośród głównych zaś przyczyn tej choroby na pierwszym miejscu wymienia się siedzący tryb życia, zwłaszcza taki, w którym brzuch jest nadmiernie uciskany, zwłaszcza po przyjęciu posiłku, gdy narządy trawienia swobodniej powinny być poruszane, a bieg krwi uwolniony.

Niemniej, powstawaniu hemoroidów sprzyjają także te okoliczności, które prowadzą do zwiększenia krążenia krwi brzusznej, jak: długi bieg, kolejna ciąża, trudny poród, poronienie, zaniechanie karmienia piersią, niedrożność trzewi brzusznych, szczególnie wątroby i trzustki, obfity tłuszcz, choroby gruczołu krokowego, pęcherza, pochwy, macicy, biegunki poprzedzające czerwonkę.

Kolejne przyczyny wiążą się z oddziaływaniem na odbyt lub jego okolice gwałtownie zwiększonej ilości krwi krążącej w naczyniach jelita prostego, co może nastąpić przez: gorące i ostre, częściej powtarzane lewatywy, krążki maciczne, glistnicę, reumatyzm, zapalenie stawów^(e), opryszczkę owrzodzoną albo innego rodzaju ^(f), grzech sodomii ^(g), kamień pęcherza moczowego, ciała obce tkwiące w jelitach,

^(e) Stoll: Rat: Med.: v. p. 441.

^(f) JP. Frankii opere citato.

^(g) J. Frankii opere citato.

micupia calida, vapores, hirudines, contagium venereum (h) medorrhœicum, menstruum suppressio, polypi ani, foeces diutius in crassis intestinis retentæ, duræ, compactæ, alvus indies obstructa; intestinorum perflatus et alia extensio, compressio eorundem mechanica, vestes nimis arctæ. Prolapsus ani, vaginæ, uteri vel eius retroversio (i) deinde drastica, aloetica remedia, (k) potus fermentati, præcipue alcohol (in Lithvania forte causa frequentissima hæmorrhoidum, usus alcoholis ante prandium) vinum adstringens, rubrum, cibi nimis aromatici calefacientes, præcipue cum cepa et allio præparati, venus nimia, concussio violenta ac diuturna corporis, imprimis sub equitatione vel vectione in curru, et similia, clima demum calidum, sæpius vero regio frigida humidaque ansam hæmorrhoidibus porrigunt.

Morgagni ipsum ingressum erectum hominis, ad causas hæmorrhoidum revocat, (in epistola 32) nam valvulæ in venis de-

(h) Fabre. *Nouvelles Observations sur les maladies veneriennes*. Petit: *Traite oeuvre posthume II*. p. 86.

(i) Vogel opere citato.

(k) de Büchner, *Diss. de intempestivo purgantium usu frequenti affectuum hæmorrhoidalium causa*. Hall. 1753. et Scultetus, *Obs.* 76.

gorące nasiadówki, kąpiele parowe, pijawki, choroby weneryczne ^(h), zatrzymanie miesiączki, polipy odbytu, twardy, zbity kał zatrzymany dłużej w jelicie grubym, stolec zaczipowany; przedmuchiwanie jelit i inne rozdęcia, mechaniczne ściśnięcie tychże, zbyt ciasne ubrania. Sposobność hemoroidom dają także: wypadanie odbytu, pochwy, macicy albo jej tyłopochylenie ⁽ⁱ⁾, następnie środki silnie przeczyszczające, aloesowe ^(k), napoje sfermentowane, szczególnie alkohol (na Litwie właśnie najczęstszą przyczyną hemoroidów jest używanie alkoholu przed posiłkiem), wino ściągające, czerwone, potrawy zbyt aromatyczne, rozgrzewające, szczególnie przygotowane z cebulą i czosnkiem, nadmierna miłość cielesna, gwałtowny i długotrwały wstrząs ciała, zwłaszcza w czasie jazdy konnej lub jazdy wozem itp., wreszcie gorące powietrze, częściej jednak okolica zimna i wilgotna.

Morgagni do przyczyn hemoroidów zalicza także chód wyprostowany, (w liście 32) oraz brak zastawek żylnych

^(h) Fabre. Nouvelles Observations sur les maladies veneriennes. Petit: Traite oeuvre posthume II p. 86.

⁽ⁱ⁾ Vogel opera citato.

^(k) de Büchner, Diss. de intempestivo purgantium usufrequenti affectuum haemorrhoidalium causa. Hall. 1753. Et Scultetus, Obs. 76.

sunt — Maioris momenti dispositio hæreditaria (l)

Non obliviscendum autem, plures ex allatis prædisponentes causas invicem coniunctas, multis aliis ansam porigere posse, atque ita eodem tempore, vario agere modo.

Quoad causam proximam hæmorrhoidum; quæritur, an veniant ex *venis* aut ex *arteriis*, an ex utrisque — En opinio Jll. J. Frankii (m) „Hæmorrhoides recentes maximis cruciatibus stipatæ, in hominibus robustis, potius imaginem *inflammationis* cum secretionem cruentasive purulenta, quam eam profluvii exhibent — Sanguis excretus hic effectum sistit secretionis morbosæ, certe opera arteriarum — Deinde non est semper sanguis; sed lymphæ coagulabilis, quod magis adhuc de natura inflammatoria morbi testatur — testatur de ea et transitus harum hæmorrhoidum in concretiones intestini recti, et in fistulas. etc.

Alias vero hæmorrhoides præcipue chronicæ largiuntur mucum et sistere videntur speciem catarrhi intestini recti, quo in casu iterum arteriæ accusandæ videntur — E contra copiosus ille fluxus sanguinis nigri, quem vasa varicosa largiuntur, certe ex ve-

(l) *Alberti. Diss. de hæmorrhoidibus hæreditariis Hall. 1727.*

Ephem. Nat. Cur. Dec. II. Ann. IX. Abs. 124.

Schenek. L. M. Obs. 155 ex Hollerio.

(m) *J. Frankii opere citato.*

Ad hanc opinionem et Cll. Vogel accedit.

— co jest predyspozycją dziedziczną o dużym znaczeniu⁽¹⁾.

Nie należy zatem zapominać, że wiele spośród wymienionych przyczyn, będących pewnymi predyspozycjami, wzajemnie łączy się, ale może też w tym samym czasie oddziaływać niezależnie i na różne sposoby.

Co do przyczyny najbliższej żylaków odbytu; bada się, czy pochodzą one z żył czy z tętnic, albo czy może z obu. — W opinii Najjaśn. J. Franka^(m) „Hemoroidy świeże powstałe pod wpływem największych męczarni, u ludzi silnych, przedstawiają raczej wyobrażenie stanu zapalnego z wydzieliną krwistą czy też ropną. — Wydalona krew pojawia się tu w następstwie wydzielania chorobliwego, z pewnością przy wysiłku tętnic. — Poza tym wydzieliną nie zawsze jest krew, lecz krzepnąca chłonka, która świadczy o zapalnym charakterze choroby — świadczy o nim i przejście tych hemoroidów w zrosty jelita prostego, w przetoki, itp.

Inne natomiast żylaki odbytu, szczególnie chroniczne, obficie udzielają śluzu i zdają się przyjmować postać rodzaju nieżyty jelita prostego, w którym to przypadku zdaje się, że należy obwiniać ponownie tętnice — Przeciwstawia się temu obfity wpływ czarnej krwi żyłnej, którą wydzielają naczynia żylakowate,

⁽¹⁾ Alberti. Diss. de haemorrhoidibus haereditariis
Hall. 1727.
Ephem. Nat. Cur. Dec. II. Ann: IX. Abs. 124.
Schenek. L. M. Obs. 155 ex Hollerio.

^(m) J. Frankii opera citato.
Ad hanc opinionem et Cll. Vogel accedit. (Do tej opinii zbliża się/przychyla się i Najjaśn. Vogel.)

nis originem ducit, varices nempe sæpe sensibus nostris se se exhibent — hoc ultimo in casu quæritur ex quibus venis veniat sanguis? duplex vero est illius fons, vel ex venis intestini recti externis (propaginibus nempe venæ cavæ radicibus hypogastricis) vel ex internis (radicibus scilicet hæmorrhoidalibus venæ portarum) unde divisio hæmorrhoidum in internas et externas — Attamen non obliviscendum inter utrumque genus, venarum anastomoses locum habere — Dein datur, præter externas, arteria hæmorrhoidalis interna, quæ formatur a ramo Mesaraicæ inferioris — hæc licet interna sit, sanguinem et musculis ani largitur.

DIAGNOSIS.

Congestio sanguinis ad vasa intestini recti efficit tumores externos internosque ad orificium sitos, eosque subrotundos, interdum pisi magnitudine, subinde maiores ad ovi columbrini quin etiam gallinacei magnitudinem accedentes, modo duros, modo molliores, pinguedine cinctos, vel liberos, ut, vel hac ex causa vasa in ramis producta varicosa, non solum externe, sed magis interne, ad tractum intestini recti ascendant, ad coli finem se se extendant.

Interdum hi noduli nimis distenti et ideo rupti, magnam copiam sanguinis, sæpe cum levamine ægri, interdum cum insigni virium prostratione emittunt — hæmorrhoides fluentes dicuntur.

wskazujący na ten rodzaj żylaków, z których bierze swój początek, a które przedstawiają się naszym zmysłom. — W tym ostatnim przypadku sprawdza się, z których żył wydostaje się krew, dwojakie zaś może być jej źródło, albo z żył jelita prostego zewnętrznych (z odgałęzień żyły głównej korzeni podbrzusza) albo z wewnętrznych (mianowicie korzeni żylakowych żyły wrotnej) stąd podział hemoroidów na wewnętrzne i zewnętrzne. — Jednakże należy pamiętać, że pomiędzy obydwojma rodzajami umiejscowione są zespolenia żył. — W piśmiennictwie podaje się, oprócz żył zewnętrznych, także tętnicę żylakowatą wewnętrzną, która jest kształtowana przez gałąź krezki dolnej — ta jakkolwiek jest wewnętrzna, udziela krwi mięśniom odbytu.

DIAGNOZA

Przekrwienie naczyń jelita prostego powoduje powstanie guzów, zewnętrznych i wewnętrznych, usytuowanych przy jego wylocie, kulistych, niekiedy wielkości grochu, niekiedy większych od jaja gołębiego, a nawet wielkości kurzego, już to twarde, już to bardziej miękkie, otoczone tłuszczem, albo swobodne i z tej przyczyny naczynia żylakowate wydłużone w gałęzie, nie tylko zewnętrzne, lecz bardziej wewnętrzne, wchodzą do drogi jelita prostego i rozpościerają się do końca okrężnicy.

Niekiedy węzły te są zbyt naprężone i z tego powodu rozerwane, wydzielają wielką ilość krwi, często z ulgą dla chorego, niekiedy z widocznym spadkiem sił — takie hemoroidy są nazywane krwawiącymi (otwartymi).

Si hi Noduli raro aliquam, exiguam saltem sanguinis partem imittunt, et quasi transudant, minime autem fluentes redduntur; hæmorrhoides coecæ nuncupantur.

Hæmorrhoides fluentes non raro cum aliis morbis confundi possunt— Confunduntur vero præcipue cum Dysenteria, cum Diarrhoea cruenta, nec non cum fistula ani.

Ad difficultates, quæ in instituenda hæmorrhoidum diagnosi; in allatis obveniunt casibus, diluendas, liceat hic signa diagnostica præcipua; hæc mala inter, et hæmorrhoides, in medium proferre— Ad quem scopum sequens tabula diagnostica inservit.

HÆMORRHOIDES FLUENTES.

1. Sporadice occurrunt, diu durant, febreque omnino sunt expertes, atque non raro ex vitio hæreditario originem ducunt.

2. Regionibus orientalibus et occidentalibus, præ aliis propriæ sunt.

3. Homines primi ordinis, mares potissimum, rarissime infantes, aggrediuntur.

4. Morbus hic loca-

DYSENTERIA.

1. Epidemice grassatur, stipatur febre, morbusque accutus et non raro contagiosus est.

2. In regionibus meridionalibus præcipue observatur.

3. Hominibus classis inferioris, foemina, infantibus, omnibusque aliis, debili constitutione præditis magis propria.

4. Generalibus febrium symptomatibus

Jeśli natomiast węzły te rzadko wypuszczają krew, do tego w pewnej, niewielkiej tylko ilości i ledwie prześiākają, przedstawiają się jako te najmniej krwawiące i są nazywane hemoroidami ślepymi (zamkniętymi).

Hemoroidy krwawiące nie rzadko mogą być mylone z innymi chorobami. — Są zaś mylone szczególnie z czerwönką, z biegunką krwawą, a także z przetoką odbytu.

Przy trudnościach, które zachodzą przy stawianiu diagnozy hemoroidów i w wyjaśnianiu przedstawionych przypadków, niech będzie wolno przedstawić tutaj szczególne objawy diagnostyczne, które odróżniają te choroby od siebie, a także od hemoroidów. — Posłuży temu następująca tabela.

HEMOROIDY KRWAWIĄCE.

1. Zdarzają się sporadycznie, długo trwają, są zupełnie wolne od gorączek, a także nierzadko biorą swój początek z wady dziedzicznej.

2. Występują szczególnie w rejonach wschodnich i zachodnich.

3. Atakowani są ludzie pierwszego szeregu, zwłaszcza mężczyźni, bardzo rzadko dzieci.

4. Choroba ta towarzy-

CZERWONKA.

1. Szerzy się w sposób epidemiczny, towarzyszy jej gorączka, jest to choroba ostra, nierzadko zakaźna.

2. Jest obserwowana szczególnie w regionach leżących na południu.

3. Właściwa szczególnie ludziom niskiej klasy, kobietom, dzieciom i wszystkim innym odznaczającym się słabą budową ciała.

4. Towarzyszy głównym objawom gorączkowym

libus v. consensualibus incommodis stipatus, absque ordine ullo, varias post causas, maiori v. cum minori levamine invadit.

5. Sanguis interdum acer, coloris nigri aut rubri, parum foetidus, plerumque ante et post alvinam evacuationem rarissime cum foecibus, quas leuiter solum circumdat, paucis subinde guttulis, interdum autem copioso atque periculo minante, evacuatur profluvio.

6. Dolores intestini recti interdum praesto sunt, rarissime tenesmus, aliquando hæmorrhoidalis calica.

7. Alvus frequentissime obstructa, alias sicca, Diarrhoea per rara.

8. Alvina evacuatio ægro levamen adfert.

Quod vero Diarrhoeam cruentam et ani fistulam, cum quibus, uti monuimus, confundi facile hæmorrhoides possunt, spe-

stipatur, atque sæpissime a refrigerio præcipue æstivo, autumnali sub tempore originem ducit suam.

5. Sanguis sæpissime acer, cum foecibus mixtus, serosus foetidissimus.

6. Dolores intestinorum fere semper excruciant ægrum, tenesmus, validus alvi deponendæ conamen, sub quo nil evacuatur, continuo observantur.

7. Alvus ab initio morbi copiosa sanguinolenta, foecibus commixta, sub fine frequens sed inanis.

8. Sine ullo levamine foeces, et si sæpissime deponuntur.

szy miejscom odczuwanym jako niewygodne, wyjąwszy pewien porządek, z różnych przyczyn atakuje z większą czy mniejszą ulgą.

5. Krew niekiedy ostra, koloru czarnego albo czerwonego, trochę cuchnąca, najczęściej przed i po wypróżnieniu, bardzo rzadko razem z kałem, która jest uwalniana jedynie powoli, od czasu do czasu nielicznymi kroplami, niekiedy zaś obficie i grożąc niebezpieczeństwem.

6. Niekiedy są obecne bóle jelita prostego, bardzo rzadko bolesne parcie, niekiedy kielichy żylakowate.

7. Stolec bardzo często zaczopowany, suchy, biegunka bardzo rzadka.

8. Wypróżnienie przynosi choremu ulgę.

i bierze swój początek bardzo często z oziębienia zwłaszcza w czasie letnim i jesiennym.

5. Krew najczęściej ostra, zmieszana ze stolcem, surowicza, bardzo cuchnąca.

6. Nieustannie są obserwowane bóle jelitowe, niemal zawsze dręczą chorego, bolesne parcie i bardzo wielki wysięk, w czasie którego nic nie jest wydalane.

7. Stolec od początku choroby obficie krwisty, krew zmieszana z kałem, pod koniec częsty lecz pozbawiony jej.

8. Stolce, nawet jeśli bardzo często oddawane, nie dają jakiegokolwiek ulgi.

Co zaś dotyczy biegunki krwawej i przetoki odbytu, nadmieniamy, że łatwo mogą być pomyłone z hemoroidami.

ctat — A prima distinguuntur, defectu debilitatis atque anxietatis, præcipue diarrhoeæ cruentæ propriis et aliis huius mali symptomatibus — A secunda, facile examine dignoscuntur ani.

Fusius autem hic explicare hæmorrhoidum fluentium signa diagnostica, a proposito nostro alienum esset, quoniam præ ceteris, sanguinem in intestino recto coacervatum (hæmorrhoides scilicet coecas) accuratius indagare in animum induximus.

P R O G N O S I S.

Prognosis hæmorrhoidum vix admittit principia generalia, multum tamen a causa mali, a tempore in quo comparent et per quod durant, ab ætate ægri pendet.

Infantes hæmorrhoidales raro attingunt ætatem provectam, citius enim aut tardius ex hydrope, ictero aut emaciatione pereunt. Hæmorrhoides gravidarum, nisi ab ipsa graviditate aut aliqua causa mechanica originem repetant, abortum haud raro minantur. (n) Large fluentes, aut suppressæ periculo non carent — Dantur etiam exempla hæmorrhagiarum lethalium (o) ex vasis ruptis intestini recti — In quibusdam hæmorrhoides habituales (quod præprimis de plethoricis valet) inflammationibus et aliis mor-

G

(n) *Vogel opere citato.*

(o) *Idem.*

— Od biegunki krwawej hemoroidy różnią się słabością [krwawienia], niepokojem wewnętrznym, [swymi] właściwościami [morfologicznymi] i innymi objawami.
— Od drugiej – przetoki – łatwo są odróżniane i rozpoznawane na podstawie badania odbytu.

Bardziej szczegółowe wyjaśnienie oznak diagnostycznych hemoroidów otwartych, byłoby odstępianiem od naszego założenia, w myśl którego mieliśmy zająć się tutaj zbadaniem przede wszystkim krwi zgromadzonej w jelicie prostym (a mianowicie hemoroidami zamkniętymi).

ROKOWANIE.

Rokowanie żylaków odbytu przy pierwszych objawach choroby ledwie jest możliwe, wiele jednak zależy od przyczyny choroby, od czasu, w którym się pojawiła, od długości okresu trwania, od wieku chorego.

Rzadko zdarzają się dzieci w późniejszym wieku mające żylaki odbytu, prędzej czy później giną bowiem z powodu puchliny wodnej, żółtaczk albo wycieńczenia. Hemoroidy ciężarnych, o ile nie biorą początku z samej ciąży albo jakiejś przyczyny mechanicznej, nie rzadko grożą poronieniem.⁽ⁿ⁾ Szeroko otwarte czy uciśnięte nie są wolne od niebezpieczeństwa. — Są podawane także przykłady krwotoków śmiertelnych^(o) z pękniętych naczyń jelita prostego. — Znajdujące się w nich hemoroidy (co jest ważne w przypadku przepełnionych krwią) sprzyjają stanom zapalnym i innym chorobom;

⁽ⁿ⁾ Vogel opere citato.

^(o) Idem.

his obstant; contra homines debiliores ad morbos nervosos disponunt—

Generatim cum Cel: Margagni (p) statuendum: „hæmorrhoids aliquando salutaris, „non raro periculosa, semper incommoda est. „

T H E R A P I A.

Ut hæmorrhoides coecæ rite et secure tractentur, imprimis cavendum est; 1) a commotionibus impetuosius alvi et remediis purgantibus. 2) a clysteribus et suppositoriis acribus, stimulantibus, et loca hæmorrhoidalia qualicunque ratione inique afficientibus. 3) ab internis remediis fluxum immoderate urgentibus et impellentibus, qualia sunt: calefacientia. 4) a vulgari aloeticorum usu. 5) ab internis adstringentibus incrassantibus. 6) ab externis corrosivis, stimulantibus, rubefacientibus et cauterisantibus 7) dein a nimia externa partium emolitione.

In coecis hæmorrhoidibus curandis minus ad copiam sanguinis congesti, quam ad siccitatem scybalorum et intestini ipsius, nec non ad causas antecedentes attendendum est. Scybala enim sicca, oriunda e minus apta humorum totius corporis elaboratione, quæ sanguinem spissum, pituitosum, vel quod crebrius evenit atrabiliarium (si venia est verbo) reddit— Ad instestinum rectum usque

a u ludzi słabszych mogą wywoływać choroby nerwowe.

Generalnie razem ze Sławnym Morgagnim^(p) należy stwierdzić: „żyłak odbytu niekiedy bezpieczny, nie rzadko niebezpieczny, zawsze jest przykry”.

LECZENIE.

Aby hemoroidy ślepe zostały potraktowane właściwie i bezpiecznie, przede wszystkim należy wystrzegać się: 1) silnych wstrząsów brzucha i środków przeczyszczających, 2) wlewów doodbytniczych i czopków ostrych, podrażniających i w jakikolwiek sposób niewłaściwie działających na okolice hemoroidów, 3) środków wewnętrznych nadmiernie popychających i pobudzających stolec, jakimi są środki rozgrzewające, 4) od powszechnego użytku środków aloesowych, 5) od środków wewnętrznych ściągających, utwardzających, 6) od zewnętrznych gryzących, podrażniających, powodujących zaczerwienienie i przyżegających, 7) wreszcie powodujących nadmierne zewnętrzne rozmiękczenie tych partii.

W leczeniu hemoroidów ślepych (zamkniętych) mniejszą uwagę należy zwrócić na ilość zgromadzonej krwi, a większą na suchość kału i samego jelita, a także na przyczyny poprzedzające ich wystąpienie. Suchy kał bowiem, powstający na skutek niewłaściwej współpracy soków całego ciała, który wydaje krew gęstą, śluzową, albo, co się częściej zdarza, bardziej czarną/mroczną (jeśli wolno użyć takiego słowa) jest trudny do usunięcia aż do jelita prostego

^(p) de sede et Causa morb: Ep: XXXII. Art. 10.

non absque difficultate delata — novo hic et multiplici impedimento retardantur, in eius interna superficie minus villosa, glabra et sæpe callosa, lubricante mucos simul e glandulis folliculosis, ceu fontibus suis, parum efluente, vel tenaciore vel ob distensionem nimiam intestini et alia vitia socia, minus recte secreto nec debito more excreto.

In quo statu dantur Medici, qui sanguinis missionem, ut primum auxilium agnoscunt, et ab hac demum ad humorum correctionem et alias indicationes exequendas progrediuntur — Quoniam vero in his ægris ad depravationem craseos potius, quam ad veram plethoram respiciendum esse videtur, venæsectionem noxiam magis, quam utilem haberem.

Prima igitur Medici cura, ad hoc tendere debet, ut liberam sanguinis circulationem, quemadmodum in corpore universo, sic in systemate venæ portæ præcipue restituat.

Ad quod efficiendum, regimen diæticum, primum locum obtinet: consistit vero in fuga causarum morbum evolventium, in eligendis cibis (q) qui alvum lubricam reddunt, qualia sunt; spinacia, rumex acetosa, endyvia, lactuca sativa, cichorium intybus, asparagus officinalis, fructus immaturi, pisi sativi, radix dauci carotæ, fructus pruni cæ-

(q) *Alberti Diss: de hæmorrhoidariorum regimine et diæta Hall: 2727.*

— 19 —

— jest tu bowiem powstrzymywany nową złożoną przeszkodą. Na wewnętrznej powierzchni tego jelita jest mniej kosmków, jest ona gładka i często stwardniała, śliska od śluzu, jednocześnie ze swoich źródeł zbyt mało wypływającego, albo bardziej kleistego z powodu nadmiernego naprężenia jelita i innych błędów razem wziętych, mniej czy bardziej wynikających z niewłaściwego trybu życia.

W tym stanie niektórzy lekarze uznają upust krwi za pierwszą pomoc, dzięki któremu następuje poprawa jakości soków organicznych, po której mogą realizować dalsze wskazania. — Ponieważ zdaje się, że jednak u tych chorych należy mieć na względzie raczej zepsucie składników krwi, niż jej nadmierną ilość, uznałem przecięcie żyły za bardziej szkodliwe niż pożyteczne.

Najpierw zatem troska lekarza powinna zmierzać do tego, aby przywrócone zostało swobodne krążenie krwi, jak w całym ciele, tak szczególnie w systemie żyły wrotnej.

W spełnieniu tego, pierwsze miejsce zajmuje przepis dietetyczny: polega natomiast na unikaniu przyczyn wywołujących chorobę, na wybieraniu pokarmów^(q), które przywracają śliski stolec, a którymi są: szpinak, szczaw zwyczajny, endywia, sałata siewna, cykoria podróżnik, szparag lekarski, niedojrzałe owoce, groch zwyczajny, korzeń marchwi dzikiej, owoce wiśni pospolitej,

^(q) Alberti Diss: de haemorrhoidariorum regimine et dioeta
Hall: 1717.

rasi, pyri mali, pruni domesticæ, cocti vel assati, vel crudi, dummodo maturi sint — Juscula varia vegetabilia acidula, pulmenta diluta, verbo omnia alia, quæ flatu non procreant.

A corrigenda autem siccitate intestini recti, tanquam primarii symptomatis initium faciendum est curæ; quæ medendi ratio, et si palliativa sit, viam tamen pandit ad reliquas indicationes rectius exequendas; efficitur igitur humectatio clysmatibus, iisque reiteratis; (r) quoniam primæ iniectioes ut plurimum magis lædunt, quam iuvant. Sed si iam saburra (aut potius scybula sicca) intestinorum crassorum, his quodammodo mota et emolita est, facile succedit alvi ductio per lenia salina et mannata, quæ antea purgantibus fortioribus et resinosis effici non poterat.

Insuper medicamenta resolventia diluentibus iuncta, urgenti necessitate, in auxilium ducenda, potissima eorum sunt: extractum graminis, taraxaci, saccus dauci, cramortartari, nitrum, tartarus tartarizatus, quod remedium nisi ingratum foret, cæteris anteponendum rite monente *Hildebrandio*; sal essentielle tartari, terra faliata tartari, nec non similia et sulphur, si deest febris, si primæ viæ sunt puræ, et æger non est plethoricus, quæ vero omnia, cum diversissima sint, dispositioni corporis

(r) *Ephem: Nat: Cur: Dec. III. Ann: 22. Obs: 292*

gruszy, śliwy domowej, gotowane albo pieczone czy surowe, byleby tylko były dojrzałe — różne zupy warzywne kwaskowate, okrasy do chleba rozrzedzone, słowem wszystkie te, które nie powodują gazów jelitowych.

W naprawianiu środowiska jelita prostego postępujemy podobnie jak w leczeniu innych chorób, zaczynamy leczenie po wystąpieniu pierwszych objawów, ale jeśli wybrany sposób leczenia nie przyniósłby rezultatów, należy zastosować inne środki. Zdarza się bowiem zwilżanie [jelita] wlewami doodbytniczymi i ich powtarzanie; ^(r) choć często bardziej szkodzą niż pomagają. Lecz jeśli już obciążenie (albo raczej suchy kał) jelita grubego w jakiś sposób zostało przez nie poruszone i rozmiękczone, to wypróżnienie łatwo nastąpi pod wpływem łagodnych solanek/soli i środków zwilżających, choć wcześniej nie spowodowały tego silne środki przeczyszczające i żywiczne.

Prócz tego istnieją środki rozpuszczające połączone ze zmiękcżającymi [kał], które koniecznie powinny być wykorzystane do pomocy choremu, należą do nich przede wszystkim: wyciąg z trawy, mniszka, sok z marchwi, kwas winowy, soda, kamień winny, który to środek, jeśli jego stosowanie byłoby zasadne, powinien mieć pierwszeństwo przed innymi i zastosowany tak, jak zalecał Hildebrand; sól moczopędna, octan potasu, a także i siarka. Należy je stosować, o ile [pacjent] nie ma gorączki, pierwsze drogi są czyste [primae viae sunt purae – org.], a chory nie jest przepełniony nadmierną ilością krwi, gdyby zaś było odwrotnie, muszą być zastosowane zupełnie

^(r) Ephem: Nat: Cur: Dec. III, Ann:11. Obs: 197.

ægri omnino accomodari debent — Et remedia topica, mitigantia vel resolventia, non sunt negligenda — Quod si tubercula hæmorrhoidalia, magna molimina procrearent ad intestinum rectum, præcipue post alvinam depositionem, æger sæpius se aqua frigida ope spongiæ lavare debet anum, aut fomentatio ex frigida vel ex hac cum aceto saturni remissa, locis tumentibus applicanda, ac sæpius removenda est — Sub magno autem tumore, dolore et sat diuturna harum partium affectione, emolientia sic dicta blandissima, etc. etc. unguentum ex butyro pomadinum, butyrum cacao, applicantur — hinc inde tensio et dolores ad anum non imminuuntur tunc emolientibus anodi-na iunguntur; ita Cataplasmata ex mica panis, lacte et croco omnibus anteponenda, vel remedium, ut *Akenside* laudatum.

R. Spermatis ceti unc: unam Extrac: opii aquosi dr: semis f. c. suff: q. olei amygd: sub leni igne unguentum, quo locus affectus ter spatio Nychtemeri illiniendus.

Nisi hæc sufficerent, in homine aliunde vegeto, succipleno, robusto, urgentibus, constrictione, pruritu nec non dolore intolerabili ad orificium ani, susurru aurium, hæmorrhagiis narium, vertigine, dolore lumborum; venæsectio indicatur; hanc sæpenumero postulat plethora, quæ pulsu pleniore cognoscitur; et per venæsectionem sanguinis circulo liberiore reddito resolventia demum dissipant reliqua impedimenta, ex lentore sanguinis nata.

inne [medykamenty] dla rozporządzenia ciałem chorego. — I wtedy nie powinny być lekceważone środki miejscowe, łagodzące albo rozpuszczające. — Jeśli guzki żyłakowate, powodują znaczące dolegliwości w jelicie prostym, szczególnie po wypróżnieniu, chory powinien częściej przemywać odbyt zimną wodą przy pomocy gąbki, albo stosować okład z zimnej wody pomieszaney z octanem ołowiu, który powinien być przykładany na miejscach nabrzmiałych i często usuwany. Przy wielkim natomiast guzie, bólu i dosyć długotrwałej dolegliwości tych partii, niech będą aplikowane środki rozmiękczejące, tak zwane łagodzące itd., jak: maść z pomady masłowej, masło kakaowe. Jeśli napięcie i bóle przy odbycie nie ulegną zmniejszeniu, wtedy do zmiękczejących należy dołączyć przeciwbólowe; przeto ponad wszystkie powinny być przedkładane kataplazmy z miękiszu chleba, wyciąg z krokusa, albo środek polecany jako Akenside.

Weź olbrotu 1 uncję, wyciągu wodnego opium pół drachmy, niech powstanie na wolnym ogniu maść z wystarczającą ilością olejku migdałowego, którą chore miejsce należy smarować trzy razy w ciągu doby.

Jeżeli te środki nie wystarczyłyby, u człowieka skądinąd ruchliwego, pełnego soków, silnego i udręczonego swędzeniem, a także nieznosnym bólem przy ujściu odbytu, szumem w uszach, krwotokami z nosa, zawrotami głowy, bólem łędźwi; zaleca się nacięcie żyły, czego najczęściej wymaga zwiększona objętość krążącej krwi, którą rozpoznajemy po pełniejszym tętnie; i przez nacięcie żyły po przywróceniu swobodniejszego krążenia krwi rozpraszają się w końcu rozluźnione pozostałe więzy, powstałe z kleistości krwi.

Interdum nulla universalis indicatio ad sanguinis missionem est, et ea, quæ solum ob stagnationes ad anum factas, instituitur, effectum sperato caret.

Sæpe autem hæmorrhoides adeo sanguine turgentes sunt et tensæ, ut fomenta resolventia et emollientia, una cum remediis internis, nullam ferant opem; hinc absente plethora universali, ad sanguinis depletionem localem recurritur.

Et quoniam, præcipue de sanguine e loco affecto subducendo cogitandum, quo scilicet vasa turgentia depleantur, et se se contrahant, disquirendum omnino est, utrum ipsis dolentibus tumoribus hirudines applicandæ aut incisio sit instituenda.

Medicorum consilia hac in re discrepant: alii (s) enim hirudines præferunt, alii incisionem, alii utrumque auxilium promiscue admittunt — Ad quam solvendam ambiguitatem, itaque, quantum fieri potest, conditionem venarum semper esse respiciendam, arbitror.

Si nimirum callositas in cute non solum, sed in venis ipsis animadverteretur, hæc morsui hirudinum resisteret, nec penetrari

(s) *Theden et Schmuber, vermischte Schersten l. B. P. 87.*

Et Fordyce Fragm. Chir. v. Auserl. Obh. fur. pr: Aersto. XI. B. p. 478. Ob. Hambourg. Diss. Ergo hæmorrhoides tumidæ sectio non hirudo? Vindobone 1765 v. Weiz N. Ausz. v. p. 154.

Niekiedy nie ma żadnego ogólnego wskazania do upustu krwi, a jeśli zaleca się go jedynie z powodu zastojów powstałych przy odbycie, jest zwykle pozbawiony spodziewanego efektu.

Często bowiem żyłaki odbytu są do tego stopnia nabrzmiałe od krwi i napięte, że środki rozluźniające i zmiękczające podawane do wewnątrz nie przynoszą żadnej pomocy; stąd mimo braku nadmiaru objętości krwi krążącej powraca się do puszczenia miejscowego krwi.

A ponieważ, szczególnie przy rozważaniu sposobu usunięcia krwi z nabrzmiałych naczyń w miejscu dotkniętym dolegliwością i przy próbie odpowiedzi na pytanie, czy kurczą się, należy wszak zastanowić się, czy u cierpiących z powodu guzów należy zarządzić przystawienie pijawek czy nacięcie.

Rady lekarzy w tej sprawie różnią się: jedni ^(s) bowiem wolą pijawki, inni nacięcie, jedni i drudzy wspólnie zapowiadają pomoc. — Przy rozwiązywaniu tej wątpliwości, przeto, o ile może to się stać, sędzę, że zawsze należy mieć na względzie stan żył.

Jeśli mianowicie zauważy się stwardnienie nie tylko w skórze, lecz w samych żyłach, przeciwstawia się ono zastosowaniu pijawek, które nie mogłyby

^(s) Theden et Schmuber, vermischle Schersten I. B. P. 87.
Et Fordyce Fragm. Chir. V. Auserl. Obh. Fur.
Pr: Aersto. XI. B. p. 478. Ob. Hambourg.
Diss. Ergo haemorrhoides tumidae section non hirudo?
Vindobone 1765 v. Weiz N. Ausz. v: p. 134.

ab istis posset, vel si cruor concretus tumores extenderet, infarciret, tunc magis irritarent, quam prodessent inermes hirudines; igitur lanceolæ potius, qua talis tumor incidatur ac sanguis condensatus educatur, requiritur auxilium.

Quod si vero cutis circa anum et venæ turgidæ molliores essent, hirudines decem vel plures, apto loco applicitæ et aliquoties (secundum necessitatem) reiteratæ, sanguinem prompte evacuant.

Quandoque tubercula, ex interna membrana intestini recti eminentia, magis magisque elongantur, et quoties æger ad deponendam sollicitatur alvum, toties anum alterumve eorum ex ano exprimitur, ita, ut per tempus quoddam extrorsum propendeat, doloremque moveat tensionis; donec demum, intra intestinum rectum se se iterum receperit, hæc tubercula commissis vitiis indiæta præcipue, abusu ciborum calefacientium, aromatibus conditorum, potu copioso, cerevisiæ fortis, vini generosi, diuturnâ alvi obstructione, nimia super mollibus et calefacientibus sessilibus sessione, equitatione, atque excessu in venere; sæpius ex intestino recto expulsa, maximos non raro dolores et tumores gignunt — Quibus hæc imminet, ægri caveant ab intemperantia et vitioso regimine diætetico; plethoricis vero instituenda venæsectio et remedia exhibenda refrigerantia alvum ducen-

przez nie przeniknąć, albo jeśli gęsta krew rozciągałaby guzy i napęłniałaby je, wtedy bezsilne pijawki bardziej podrażniałyby, niż byłyby pomocne; zatem raczej szuka się pomocy przy użyciu lancetu, którym taki guz jest nacinany, a gęsta krew odprowadzana.

Jeśli jednak skóra w okolicy odbytu i nabrzmiąte żyły byłyby miękkie, pijawki w ilości dziesięciu lub więcej, umieszczone w odpowiednim miejscu i kilka razy (według potrzeby) powtarzane, bez trudu ewakuują krew.

Ilećć guzki sterczące z wewnętrznej błony jelita prostego bardziej i bardziej są rozciągane, i ilećć chory jest nakłaniany do oddania stolca, tylećć jeden czy drugi z nich jest wypychany z odbytu na zewnątrz tak, że przez jakiś czas zwisa na zewnątrz, i przy nacisku powoduje ból; dopóki wreszcie nie cofnie się ponownie do wnętrza jelita prostego. Guzy te szczególnie przez błędy uczynione w diecie, nadużycia pokarmów rozgrzewających, aromatycznych przypraw, dużej ilości napojów, mocnego piwa, szlachetnego wina, długotrwałego zatrzymania stolca, nadmiernego siedzenia na bardzo miękkich i rozgrzewających siedzeniach, jazdy konnej, a także miłości cielesnej; częściej z jelita prostego wydane, nierzadko powodują największe bóle i nabrzmienia. — Gdy one zwiększają się, chorzy powinni wystrzegać się nieumiarkowania i niewłaściwej diety. U posiadających nadmierną ilość krwi krążącej należy natomiast zarządzić nacięcie żyły i przyjmowanie środków chłodzących wyprowadzających stolec.

Quandoque etiam accidit, ut, dum tuberculum unum alterumve, hæmorrhoidum internarum, inter alvum depositam, ex ano prodierit, intestini recti sphincter se se contrahat, illudque strangulet quasi et incarceret; quo facto dolori intolerabili, fac febris accedit vehementissima; ad quam mitigandam confestim sanguis è vena educitur et cum fomentis solventibus omnis indus febris inflammatoriæ tractandæ necessaria, sedulo in usum vocanda.

Si demum dolor mitior tumorque evadat mollior, tubercula velleni præssione reduci possunt, vel sponte dissipantur.

Non raro autem cuncta hæc remedia ad discutiendum malum non sufficiunt et dolore quodammodo remittente, abscessus oritur; quo facto, de puris collectione recte formanda cogitare debet Medicus et postquam locum accurate disquisivit, idonea ad emollitionem quærere auxilia.

Facilis curatio esse solet, si abscessus in ani margine surgit, difficilior si profundius ad intestinum rectum penetrat— Quemadmodum enim in his locis disquisitio et applicatio auxilii minus recte succedit, sic etiam incisio et puris evacuatio ægrius efficitur — his sæpe in locis abscessus nondum maturus, aperiendus est, cum non solum gravissimus dolor urgeat, sed diutius latens pus acre et rodens fiat, atque ulceribus generandis occasionem præbeat; facillime enim ob contextum cellulose tenacem et quasi cal-

Ponieważ zdarza się także, że dopóki tylko jeden czy drugi guz żyłaków wewnętrznych, wychodzi z odbytu pomiędzy wypróżnieniami, zwieracz jelita prostego kurczy się, zwięża je i jakby więzi; po uczynieniu czego sprawia ból nie do zniesienia, wywołuje bardzo silną gorączkę, dla której złagodzenia krew natychmiast musi być upuszczona z żyły, a każdy objaw gorączki zapalnej powinien koniecznie zostać potraktowany okładami rozluźniającymi.

Jeśli w końcu ból stanie się łagodniejszy, a nabrzmienie bardziej miękkie, guzy mogą zostać odprowadzone, albo przez delikatny ucisk, albo samoistnie zostaną zniszczone.

Nie rzadko jednakże te wszystkie środki nie wystarczają do rozproszenia choroby i oddalenia bólu, i nie chronią przed powstaniem ropnia; po jego powstaniu lekarz musi pomyśleć o właściwym przekształceniu zebranej ropy, a następnie zbadać dokładnie miejsce i znaleźć właściwe środki pomocy do jego zmiękczenia.

Leczenie zwykle jest łatwe, jeśli ropień powstaje na brzegu odbytu, trudniejsze jeśli przenika głębiej do jelita prostego. — W tych miejscach bowiem tak, jak zbadanie i zastosowanie pomocy jest niestety mniej dokładne, tak również nacięcie i ewakuacja ropy przysparza licznych kłopotów — często w tych miejscach ropień jeszcze nie dojrzał, powinien zostać otwarty, ponieważ nie tylko dokucza bardzo silnym bólem, lecz dłużej pozostając w ukryciu czyni ropę ostrą i gryzącą, a także daje okazję do wystąpienia owrzodzeń; ze względu na mocne i ścisłe połączenia tkanek i jakby stwardnienia

losum harum partium, abscessus in ulcera mutantur, sæpius impura et callosa, quæ nisi singulari cura auxilium feratur, tardius iusto cicatrice clauduntur; eaque peccante facile laxitate, si digestivis nimis emollian- tur hæ partes, rigiditate vero et callosi- tate si stypticis nimis fuerint irritatæ.

Quando hæmorrhoides in plura invete- rata iam elevantur tubercula, quæ inclu- dunt sangvinem congrumatum nullis resol- vendum fomentis attenuantibus, lanceola sunt aperienda (t) et a sanguine congru- mato liberanda, hac methodo sæpe nodosi hi tumores facillime et brevi evanescunt, præ- sertim si p. aliquot dies, fomenta ex herbis discutientibus (u) simul et roborantibus in auxilium vocantur.

Si vero membrana horum tuberculo- rum crassa nimis et iam indurata foret, ean- dem resecare et ut vulnus recens percurare optimum erit; neque vero omnia simul et semel rescindere convenit, sed unum duove, quæ minus excruciant ægrotum relinquere. Quod si elapso demum aliquo tempore, æger bene valere videatur, a cæteris etiam li- berari poterit, præsertim ubi nullum a tali fluxu animadvertatur emolumentum — In- terdum post tales operationes (præsertim dum præsto sint diathæses aut scorbutica aut scrophulosa aut venerea) ulcera remanere

D

(t) *Fordyce et Theden opere citato.*

(u) *Reedlin. Curar. med. millen. n. 5^a.*

tych partii, rośnie zmieniane są we wrzody, częściej zanieczyszczone i stwardniałe, które o ile nie zostaną otoczone właściwą troską i pomocą, później nie są zamykane prawidłową blizną, i łatwo ulegają zwiotczeniu, jeśli są zmiękczane nadmiarem zlecanych [przez lekarza] środków, sztywnością i stwardnieniem naczyń, jeśli zostały podrażnione zbyt dużą ilością środków ściągających.

Kiedy guzy krwawnicze powiększają się i zamykają zebraną krew, nie można ich rozwiązać żadnymi okładami, powinny być otwarte lancetem^(t) i uwolnione od zgromadzonej krwi. Tą metodą często skomplikowane guzy bardzo łatwo i szybko są usuwane, zwłaszcza jeśli przez kilka dni do pomocy są wykorzystywane okłady z ziół rozpraszających^(u) i jednocześnie wzmacniających.

Jeśli natomiast błony tych guzów byłyby zbyt grube i już stwardniałe, najlepiej będzie wyciąć je, a świeżą ranę całkowicie wyleczyć; ale nie należy otwierać wszystkich jednocześnie, lecz jeden czy dwa, a te, które mniej dokucają pozostawić choremu. Dalej, po upływie pewnego czasu, kiedy chory będzie zdawał czuć się dobrze, także od pozostałych będzie mógł zostać uwolniony, szczególnie gdy żadna korzyść nie została zauważona przez taki wpływ. — Niekiedy po takich operacjach (zwłaszcza gdy sprzyjałyby skazom, albo skorbutowym, albo gruźliczym, albo wenerycznym) pozostawianie wrzodów

^(t) Fordyce et Theden opere citato.

^(u) Reedlin. Curar. med. millen. n. 51.

pervulgatum est — (w) hæc etiam cum in spurco loco sint, difficilius purgari et nonnunquam sinibus et fistulis ad anum oriundis, occasionem præbere, nisi Medicus in ulceribus purgandis, diligens et prudens sit.

Hac medendi methodo, pro varia ægrorum indole, varie ordinata, sæpe molimina hæmorrhoidalia ita dissipata sunt, ut venæ varicosæ et nonnunquam tubercula bene magna disparuerint — Ægri vero moriendi sunt, ut postea vitæ rationes ita dirigant ut causis, hæmorrhoides denuo excitantibus, obviam eatur.

T H E S E S.

1. Non omnis sanguis ex ano veniens pro hæmorrhoidali habendus.
2. Falsum est, quod vulgo creditur, ova in corpore habitantium vermium tantum per cibum et potum extrinsecus inferri.
3. Nullum signum datur, quod febribus biliosis pathognomonicum dici posset.
4. Febres intermittentes, facile distinguuntur, a secundariis quibusdam.
5. Nullum discrimen inter Peripneumoniam et Pleuritidem.

— 25 —

jest rzeczą powszechną — ^(w) te także, ponieważ są w brudnym miejscu, trudniej są oczyszczane i niejednokrotnie dają okazję do powstania zatok i przetok przy odbycie, o ile lekarz w oczyszczaniu wrzodów nie będzie dokładny i rozważny.

Tą metodą leczenia, wobec różnych skłonności chorych rozmaicie zarządzoną, często hemoroidy ulegają rozproszeniu do tego stopnia, że żyły żylakowe i niekiedy guzy znacznie zmniejszają swoją wielkość. — Chorzy natomiast powinni być napominani, aby później tak kierowali sposobem życia, by przeciwstawili się przyczynom, wzbudzającym hemoroidy na nowo.

TEZY

1. Nie każda krew wychodząca z odbytu powinna być poczytywana za żylakową.
2. Nieprawdą jest to, w co powszechnie się wierzy, że jaja robaków mieszkających w ciele są wprowadzane z zewnątrz jedynie przez jedzenie i picie.
3. Nie podaje się żadnego objawu, który można by nazwać znamionem dla gorączek żółciowych.
4. Gorączki przerywane łatwo odróżnia się od niektórych wtórnych.
5. Nie ma żadnej różnicy pomiędzy zapaleniem płuc a zapaleniem opłucnej.

Tłumaczyła: Katarzyna Surdyk

^(w) Ludwig. opere citato.